

ΚΩΔΙΚΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ
ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ
ΚΑΙ ΞΕΝΟΦΟΒΙΑΣ

Μάιος 2010

Εισαγωγή

Ο παρών κώδικας δημοσιογραφικής δεοντολογίας για ζητήματα μετανάστευσης και ξενοφοβίας εκπονήθηκε από το Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας στο πλαίσιο υλοποίησης Δράσης του Ετησίου Προγράμματος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης Υψηλών Τρίτων Χωρών 2008 με τίτλο «Εκπαιδευτικά σεμινάρια απευθυνόμενα σε δημοσιογράφους», επιδιώκοντας να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για κάθε Κύπριο δημοσιογράφο, όσον αφορά τον τρόπο παρουσίασης των θεμάτων που σχετίζονται με μετανάστες και γενικά αλλοδαπούς που ζουν στη χώρα.

Στόχος του Κώδικα είναι η ευαισθητοποίηση δημοσιογράφων σε θέματα ξενοφοβίας και ρατσισμού, η εξάλειψη τυχόν άστοχων ή/και προσβλητικών αναφορών σε μετανάστες και άλλες ομάδες αλλοδαπών από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, καθώς και η βελτίωση της ικανότητας των διαμορφωτών της κοινής γνώμης στην παρουσίαση θεμάτων που σχετίζονται με μετανάστες και άλλες ομάδες αλλοδαπών, ώστε να μην προκαλούνται αισθήματα ξενοφοβίας ή να δίνονται λανθασμένα μηνύματα σε σχέση με το ρόλο, τη συνεισφορά, το μέλλον και τους κινδύνους από την έλευση και παραμονή μεταναστών στην Κύπρο και στην ΕΕ.

Ο παρών κώδικας αποτελεί συμπληρωματικό εργαλείο στο υφιστάμενο πλαίσιο επαγγελματικής δεοντολογίας και διαθέσιμων πηγών των λειτουργιών του τύπου και δεν αφορά, ούτε επιδιώκει να παρέμβει στην ελεύθερη επιλογή της θεματολογίας και στην ανεμπόδιστη έκφραση της γνώμης τους για πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά ζητήματα και προκλήσεις, όπως αυτό της μετανάστευσης και των προσφυγικών ρευμάτων.

Ως προς τη δομή του, ο Κώδικας παρουσιάζεται με τη μορφή γενικών κατευθύνσεων και όπως και οι περισσότεροι αντίστοιχοι Κώδικες Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας που έχουν υιοθετηθεί σε διεθνές επίπεδο, στηρίζεται σε δύο βασικές αρχές:

α) Αποφυγή, κατά την κάλυψη και παρουσίαση θεμάτων που σχετίζονται με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (μετανάστες, πρόσφυγες, αιτητές ασύλου κ.ά), στερεότυπων εκφράσεων ή/και φωτογραφιών με αρνητικό πνεύμα για τις ομάδες αυτές, οι οποίες

είτε μπορεί να δημιουργούν ξενοφοβικές αντιλήψεις ή είναι προσβλητικές για τις ομάδες αυτές

β) Τήρηση της αντικειμενικότητας και της μη προκατάληψης στη μετάδοση των πληροφοριών σχετικά με γεγονότα, δραστηριότητες και απόψεις που αφορούν τις συγκεκριμένες ομάδες.

Ο Κώδικας διαρθρώνεται σε δύο μέρη που αφορούν, i) δεοντολογικές επισημάνσεις για τις πηγές και τους τρόπους παρουσίασης θεμάτων που αφορούν μετανάστες και ii) τη δεοντολογία σε σχέση με τη χρήση φωτογραφιών και εικόνων για την παρουσίαση αντίστοιχων θεμάτων. Στο τέλος του οδηγού, παρατίθεται ως παράρτημα γλωσσάριο με τις βασικές έννοιες που χρησιμοποιούνται διεθνώς σε αναφορές για μετανάστες και άλλες ομάδες αλλοδαπών.

Α. Δημοσιογραφικές Πηγές και Παρουσίαση Θεμάτων σχετικών με Μετανάστες & Λοιπούς Αλλοδαπούς

- **Υιοθετήστε και χρησιμοποιείτε την κατάλληλη ορολογία** που αναγνωρίζεται σε διεθνές επίπεδο, ως ακριβής για την κάθε περίπτωση αλλοδαπού ή για κάθε παρεμφερή κατάσταση, μεταφέροντας με αυτόν τον τρόπο στους αναγνώστες και στους θεατές σας ακριβή και αντικειμενική πληροφόρηση για τις πραγματικές διαστάσεις των γεγονότων (π.χ. αναγνωρισμένος πρόσφυγας / αιτητής ασύλου / μετανάστης - άσυλο / άδεια παραμονής – πολυπολιτισμικότητα / διαπολιτισμικότητα – ξενοφοβία / ρατσισμός – Ομογενής από τη Ρωσία / Πόντιος / Πολίτης Κράτους Μέλους της ΕΕ κ.ο.κ.).

- **Δίνετε σημασία στη χρήση των ορθών λέξεων και φράσεων.** Η άστοχη χρήση λέξεων και φράσεων μπορεί να διεγείρει προκαταλήψεις ή αντιπαλότητες με ομάδες αλλοδαπών, ή / και να ενισχύσει ήδη υφιστάμενες κοινωνικές διαμάχες. Αφουγκραστείτε τους χαρακτηρισμούς που χρησιμοποιεί ή ίδια η ομάδα των αλλοδαπών ή οι εθνικές κοινότητες που ζουν στην Κύπρο, καθώς και ποιους από αυτούς τους χαρακτηρισμούς αντιλαμβάνονται ως προσβλητικούς (π.χ. τριτοκοσμικός, έγχρωμος, λαθρομετανάστης, νέγρος, κ.ά.) και αποφύγετε να τους αναπαράγετε. Αποφύγετε τον

εύκολο χαρακτηρισμό ομάδων και ατόμων και γενικότερα τον άσκοπο προσδιορισμό τους (όταν αυτό δεν προσφέρει στην παρουσίαση της είδησης και στο ρεπορτάζ) με χρήση λέξεων που αναφέρονται στη φυλή, στην καταγωγή, στο χρώμα, στη θρησκεία, στην κοινωνική τάξη κτλ.

- **Αποφεύγετε τις γενικεύσεις** χαρακτηρίζοντας μια ολόκληρη ομάδα (π.χ. αιτητές ασύλου) ή εθνική κοινότητα (Κινέζοι) χωρίς να κάνετε διαχωρισμό μεταξύ διαφορετικών περιπτώσεων. Με τη χρήση γενικών χαρακτηρισμών (π.χ. «οι ξένοι παίρνουν τις δουλειές των Κυπρίων», «Κύπριος είναι όποιος γεννιέται από Κύπριο») διακινδυνεύετε την αξιοπιστία σας και την ακρίβεια στη μετάδοση της πληροφόρησης.

- **Φροντίζετε να παρέχεται η δυνατότητα** μέσα από άρθρα, ρεπορτάζ και εκπομπές **να ακούγονται ή μεταφέρονται οι απόψεις όλων των πλευρών συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών & προσφύγων**, ώστε να διαμορφώνεται μια πιο ολοκληρωμένη αντίληψη του θέματος στην κοινή γνώμη.

- **Χρειάζεται προσοχή κατά την αναπαραγωγή στερεοτύπων.** Ακόμη και αν κάποιες φορές εμπεριέχουν μια δόση αλήθειας (π.χ. «οι αιτητές ασύλου καταχρώνται τα δημόσια βοηθήματα»), θα πρέπει να αποφεύγεται η συνεχής αναπαραγωγή τους.

- **Σταθείτε κριτικοί απέναντι σε προκαταλήψεις.** Ακόμη και αν έχετε προσωπικές προκαταλήψεις, μην αφήνετε να σας προκαταβάλλουν και να σας οδηγήσουν σε υποκειμενικότητες «π.χ. φοβόμαστε τα παιδιά μας να παίξουν με παιδιά ποντίων / ρουμάνων / παλαιστινίων». Προσπαθήστε να φέρετε -τον εαυτό σας, αλλά και - την κοινωνία απέναντι σε αυτές.

- **Σκόπιμο είναι όταν δεν υπάρχουν τεκμηριωμένες έρευνες να αποφεύγονται γενικές εκφράσεις όπως «όπως όλοι γνωρίζουμε», «είναι ευρέως γνωστό», «έχει αποδειχθεί πως»** γιατί ίσως έχουν κάποιες φορές υποκειμενικό χαρακτήρα (π.χ. «για την ανεργία στην Κύπρο φταίνε οι μετανάστες», «οι ξένοι επιβαρύνουν την εγκληματικότητα στην Κύπρο»). Γενικότερα, καλό είναι να αποφεύγεται η αναπαραγωγή δραματικών φράσεων – κλισέ («Δεν τους φέραμε στην Κύπρο με το ζόρι, εάν δεν τους αρέσει

να φύγουν»), καθώς και η χρησιμοποίηση μονολεκτικών λέξεων που χρησιμοποιούνται ως ετικέτες (π.χ. Ρωσοπόντιοι, Λαθρομετανάστες, Γύφτοι).

- **Αναζητείστε περισσότερη τεκμηρίωση ή διασταύρωση στην πληροφόρηση.** Η έλλειψη διασταυρωμένων πληροφοριών και επαληθευμένων στατιστικών στοιχείων γύρω από το μεταναστευτικό φαινόμενο που βιώνει η Κύπρος σήμερα, υπό το βάρος γενικότερων προκλήσεων, όπως οι επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η υπογεννητικότητα, το μικρό μέγεθος της χώρας, μπορεί να οδηγήσει σε απλουστεύσεις, ή εσπευσμένες κρίσεις και υπερβολικά σχόλια. Η επανάληψή τους μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση ως προς την πραγματική οικονομική και κοινωνική επίδραση της παρουσίας αλλοδαπών στην Κύπρο. Λ.χ. «οι ξένοι είναι διακόσιες χιλιάδες», «παίρνουν επιταγές με επίδομα πέντε χιλιάδων ευρώ», «οι παπούδες μας παίρνουν μόνο 300 ευρώ σύνταξη κι αυτοί παραπάνω», «κατακλύζουν τα νοσοκομεία μας». Οι εντυπώσεις που καλλιεργούνται μόνο με το παίγνι των αριθμών, χωρίς πρόσθετη επεξήγηση ή επαλήθευση, καθλώνουν τις δημόσιες συζητήσεις και δε διευκολύνουν τη διερεύνηση των πραγματικών διαστάσεων του φαινομένου μέσω απαντήσεων σε ερωτήματα όπως: «Ποια είναι τα δικαιώματά τους και ποιες οι υποχρεώσεις τους;», «Πόσοι από τις διακόσιες χιλιάδες είναι κοινοτικοί, πόσοι είναι υπήκοοι τρίτων χωρών, πόσοι είναι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, τι δικαιώματα έχουν, πόσο συμβάλουν στην οικονομία;» κ.ο.κ.

- **Αναζητήστε τη διεθνή διάσταση του θέματος, διαμορφώνοντας ολοκληρωμένη αντίληψη γύρω από τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.** Η ΕΕ είναι χώρος που κατ' εξοχήν ελκύει μετανάστες και πρόσφυγες. Η Κύπρος δεν μπορεί από μόνη της να αντιμετωπίσει σε εθνικό επίπεδο τις συνέπειες του μεταναστευτικού φαινομένου. Μπορεί να το κάνει αποτελεσματικά μαζί με τους Ευρωπαίους εταίρους της στο πλαίσιο διαμόρφωσης και εφαρμογής μιας Ενιαίας Πολιτικής στον τομέα του Ασύλου και της Μετανάστευσης.

- **Φροντίζετε οι αναφορές σε άτομα από διαφορετικές ομάδες (θρησκευτικές, φυλετικές κτλ) να γίνονται με τρόπο αντικειμενικό.** Η Κύπρος, όπως και οι περισσότερες σύγχρονες

Ευρωπαϊκές κοινωνίες είναι πλέον πολυπολιτισμικές, οπότε το κοινό που παρακολουθεί ένα κανάλι ή διαβάζει μια εφημερίδα προέρχεται από διαφορετικές εθνικές, φυλετικές ή θρησκευτικές ομάδες. Θα πρέπει άρα τα μέσα ενημέρωσης να δίνουν, στους μετανάστες και τις άλλες ομάδες αλλοδαπών και μειονοτήτων λόγο και βήμα να ακουστούν, αλλά και να ακούσουν και για θέματα που τους απασχολούν.

- **Σταθείτε κριτικά απέναντι στις πηγές πληροφόρησής σας και στους ανθρώπους** που π.χ. κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης εκφράζονται αρνητικά και ίσως και προσβλητικά για κάποιες κοινωνικές ομάδες (π.χ. τις μετανάστριες οικιακές βοηθούς από τις Φιλιππίνες). Ο προβληματισμός απέναντι σε αντίστοιχες αρνητικές στάσεις και απόψεις βοηθούν στη διατήρηση της αντικειμενικότητάς σας.

- **Είναι χρήσιμο να συνεργάζεστε με Ομάδες Εκπροσώπησης Εθνικών Κοινοτήτων, με Διεθνείς Οργανισμούς (π.χ. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες) και με Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς που ασχολούνται με θέματα αλλοδαπών**, ώστε να σας τροφοδοτούν με στοιχεία και ειδήσεις, αλλά και να συμβάλλετε, ώστε να μεταφέρονται στην κοινή γνώμη οι απόψεις, των οργανώσεων αυτών.

- **Αξιοποιείτε παραδείγματα και ιστορίες θετικών περιπτώσεων.** Για παράδειγμα μια αντικειμενική παρουσίαση θεμάτων που σχετίζονται με μετανάστες ίσως είναι αποτελεσματικότερο να εμπλουτίζεται με τη βιογραφία ενός μετανάστη ή με παραδείγματα κοινωνικής ένταξης και προόδου μεταναστών και προσφύγων. Σε αντίστοιχα αφιερώματα, ή ρεπορτάζ είναι σκόπιμο να μιλάτε και να προβάλλετε τον τρόπο ζωής τους στην Κύπρο, τις απόψεις τους, τις συνθήκες ζωής τους, τα όνειρά τους, τους προβληματισμούς τους κτλ.

B. Σχετικά με την εικόνα που προβάλλετε

- Μια εικόνα ισοδυναμεί τις περισσότερες φορές με 1000 λέξεις. **Αποφύγετε να χρησιμοποιείται εικόνες που μπορεί να περνάνε διαφορετικά μηνύματα από τα πραγματικά.** Για παράδειγμα, η φωτογραφία ενός εξαθλιωμένου πρόσφυγα ή ενός ρακένδυτου μετανάστη, προκαλεί έντονα συναισθήματα συμπόνιας ή ακόμα και αποστροφής σε κάποιους, αλλά η εικόνα αυτή είναι πιθανόν να μην είναι αντιπροσωπευτική για τους πληθυσμούς των προσφύγων ή μεταναστών που βρίσκονται στην Κύπρο, ή τις συνθήκες ζωής τους.

- **Προσπαθήστε να είστε προσεκτικοί στην επιλογή εικόνων και φωτογραφιών που μπορεί να ενισχύουν στερεότυπα** (π.χ. video παιδιών αλλοδαπών που μιλούν σπαστά Ελληνικά, φωτογραφίες κακοποιημένων μουσουλμάνων γυναικών). Οι εικόνες αυτές, μερικές φορές, δεν συνεισφέρουν πραγματικά στην κατανόηση της πληροφορίας ή του θέματος που καλείστε να μεταδώσετε.

- **Δώστε σημασία στη λεζάντα της φωτογραφίας.** Αναρωτηθείτε αν χρησιμοποιείτε τον πιο αντιπροσωπευτικό τίτλο για τη φωτογραφία που έχει επισυναφθεί στο κείμενο. Συχνά είναι σκόπιμο η φωτογραφία να συνοδεύεται από έναν τίτλο, ακόμη και εάν θεωρείτε κατανοητό το μήνυμά της.

- **Όσο και αν οι φωτογραφίες που παρουσιάζουν ακραίες καταστάσεις πολλές φορές θεωρούνται εντυπωσιακότερες και προτιμώνται, σκεφτείτε πριν τις χρησιμοποιήσετε ποιος είναι ο σκοπός προβολής τους και τι θα εξυπηρετήσει τελικά.** Εάν απλώς προκαλούν σοκ αποπροσανατολίζοντας την κοινή γνώμη από την πραγματική διάσταση του γεγονότος, είναι καλύτερο να αποφεύγονται.

- **Αποφύγετε την αλλοίωση και την αλλαγή των φωτογραφιών που χρησιμοποιείτε στα ρεπορτάζ**, εκτός αν αυτό γίνεται για να βελτιώσετε την ποιότητά ή να κρύψετε το πρόσωπο κάποιου που δεν πρέπει να προσδιορισθεί, ώστε να προστατευθεί.

Μετανάστης: Είναι το άτομο που επιλέγει με τη θέληση του να φύγει από τον τόπο του και εγκαθίσταται, είτε σε ένα άλλο τόπο μέσα στην ίδια χώρα του (εσωτερικός μετανάστης), είτε σε μια ξένη χώρα (εξωτερικός μετανάστης), προκειμένου να βρει καλύτερη εργασία ή καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Σε αντίθεση με τον πρόσφυγα, ο μετανάστης μπορεί να επιστρέψει με ασφάλεια στον τόπο του, όποτε το επιθυμεί.

Πρόσφυγας: Είναι το άτομο στο οποίο έχει αναγνωριστεί και απονεμηθεί καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με τους όρους της Σύμβασης της Γενεύης 1951. Καθεστώς πρόσφυγα απονέμεται στα άτομα που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους ή του τόπου κατοικίας τους, λόγω τεκμηριωμένου φόβου δίωξης για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε κοινωνική ομάδα και εξαιτίας αυτού του φόβου δίωξης αδυνατούν ή / και δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους.

Άτομα με καθεστώς συμπληρωματικής προστασίας: Είναι οι άνθρωποι που εγκαταλείπουν μαζικά την πατρίδα τους λόγω στρατιωτικής σύρραξης, γενικευμένης βίας ή και εκτεταμένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο τους παραχωρείται το καθεστώς της επικουρικής (ή συμπληρωματικής) προστασίας, που επί-

σης τους προστατεύει από την επαναπροώθηση στη χώρα τους, για όσο διάστημα διαρκούν οι ανωτέρω συνθήκες, καθώς αν επέστρεφαν στη χώρα τους, θα βρίσκονταν σε θανάσιμο κίνδυνο.

Αιτητής ασύλου: Είναι το άτομο που βρίσκεται μακριά από τον τόπο κατοικίας και τη χώρα καταγωγής του και αναζητά προστασία σε μια άλλη χώρα ως πρόσφυγας και για όσο διάστημα δεν έχει επισήμως αναγνωρισθεί ως τέτοιος. Ο όρος αναφέρεται σε κάποιον που αναμένει ακόμα από τις εθνικές αρχές της χώρας, όπου έχει υποβάλει αίτηση παροχής ασύλου, να αποφανθούν τελεσίδικα αν ο ίδιος είναι πρόσφυγας. Η έλλειψη επίσημης αναγνώρισης κατά το διάστημα της εκκρεμότητας δεν μειώνει το δικαίωμά του για προστασία και ιδιαίτερα το δικαίωμα του για μη επαναπροώθηση, που σημαίνει ότι δεν μπορεί να εξαναγκαστεί να επιστρέψει στη χώρα στην οποία επικαλείται ότι διώκεται μέχρι να εξεταστεί η αίτησή του.

Υπήκοος Τρίτων Χωρών: Είναι το άτομο που δεν έχει την ιθαγένεια Κράτους – Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 8 της Συνθήκης της Λισαβόνας, συμπεριλαμβανομένων των απατρίδων.

Ρατσισμός: Είναι πρακτική (ατομική, κοινωνική ή πολιτική) διακρίσεων που βασίζεται στο δόγμα της ανωτερότητας μιας φυλής, εθνικής ή κοινωνικής ομάδας και στην

καλλιεργημένη αντίληψη των μελών της ότι οφείλουν να περιφρουρήσουν τον κυριαρχικό τους ρόλο έναντι των υπολοίπων φυλετικών, εθνικών, κοινωνικών και άλλων ομάδων, που θεωρούνται από αυτά κατώτερες. Ο ρατσισμός εκφράζεται με διάκριση και δυσμενή μεταχείριση ανθρώπων λόγω εθνικότητας ή φυλής ή θρησκευτικών πεποιθήσεων και ξεκινά από την αδικαιολόγητη αφαίρεση δικαιωμάτων από έναν άνθρωπο και φτάνει ως την ωμή βία. Η μισαλλοδοξία και ο ρατσισμός εκκινούν από τον άνθρωπο και απευθύνονται σε άλλον άνθρωπο.

Ξενοφοβία: Είναι ο φόβος για τον ξένο που δεν εκδηλώνεται με βία, αλλά αποτελεί συνήθως μια εσωτερική αρνητική αντιμετώπιση του άλλου όταν αυτός μεταναστεύει, ή ανήκει σε άλλη εθνικότητα ή φυλή ή πιστεύει σε άλλη θρησκεία. Η ξενοφοβία είναι παθητική στάση και αποτελεί αποκλειστικά κοινωνική ή προσωπική αντίδραση.

Στερεότυπο: Είναι το σύνολο πεποιθήσεων που αποδίδεται στα μέλη μιας ομάδας ανθρώπων και βασίζεται συνήθως σε γενικεύσεις.

Προκατάληψη: Είναι η αρνητική προδιάθεση και στάση απέναντι σε μια ή περισσότερες ομάδες ανθρώπων και η οποία βασίζεται σε στερεότυπες πεποιθήσεις και όχι σε πραγματικά περιστατικά ή χαρακτηριστικά.

Διάκριση: Εντοπίζεται/στοιχειοθετείται όταν: «Ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων, υπόκειται σε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση από άλλα, λόγω φυλετικής ή εθνικής προέλευσης, θρησκείας ή πεποιθήσεων ή σεξουαλικής προτίμησης (άμεση διάκριση) ή όταν μια ουδέτερη διάταξη τείνει να περιθωριοποιήσει μια ομάδα ατόμων λόγω των παραπάνω διαφορετικών χαρακτηριστικών, αν δεν είναι αντικειμενικά δικαιολογημένα (έμμεση διάκριση)».

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....